

POTREBA ZA PROMJENOM PARADIGME U RAZUMIJEVANJU IMAMA I NJEHOVOM OBRAZOVANJU (Obrazovanje imama za evropski kontekst)

Nusret ISANOVIĆ

UDK 28-725:374.71

DOI: <http://dx.doi.org/10.26340/muallim.v20i78.1715>

SAŽETAK: Kao jedna od najvažnijih zadaća intelektualne zajednice (unutar Islamske zajednice) danas postavlja se sustavan rad na rehabilitiranju institucije imama i njegove osobe, na zaustavljanju obesmišljavanja i banaliziranja njegove uloge i daljnje dekonstrukcije njegovog identiteta, te na osposobljavanju imama za ispunjavanje svoje učiteljske i pastirske misije u našem postmodenomu dobu, sa posebnim fokusom na osposobljavanje imama za evropski kontekst. Tako što nije moguće ostvariti bez pristupa obrazovanju imama, zasnovanom na savremenim metodama i novoj paradigmi. U radu se razmatraju neke od pretpostavki koje bi trebalo ispuniti kako bi kvalitetno, produktivno i savremeno obrazovanje imama bilo moguće, te prezentiraju razmišljanja o nekim formama izglednog kreiranja studijskog programa za obrazovanje “evropskog imama”.

Ključne riječi: imam, obrazovanje imama, evropski kontekst, savremenost, kompetencije, cjeloživotno obrazovanje

Sticanje pretpostavki za obrazovanje imama za XXI stoljeće i za evropski kontekst

Pitanje obrazovanja imama – ukoliko se naravno pri tome misli na relevantno, teleološki osmišljeno obrazovanje, primjereno našem dobu i njegovim potrebama – mnogo je složenije nego što na prvi pogled izgleda i na njega nije moguće mjerodavno odgovarati monoperspektivno, jednoznačno i izvan konteksta, prije svega onog koji tvori Islamska zajednica i njene obrazovne institucije. Odgovor na ovo pitanje uključuje i kritički

susret sa samom idejom imama i njenom muslimanskom recepcijom, sa krizom institucije imama i njegovog identiteta kao i sa razumijevanjem položaja imama kod nas i u muslimanskom svijetu.

Institucija imama je dugo u dubokoj krizi, bez nagovještaja njenog prevladavanja. Ideja imama i svijest o njegovoj fundamentalnoj vrijednosti postale su višestruko suspektne; ideja imama je prepuštena iščezavanju, a njegov identitet, koji je stoljećima izložen mnogovrsnim, često i bespoštednim, udarima obezvređuje se

i rastače. Oni su dugo za zajednicu muslimana dio posvudašnjeg intelektualnog nemara i duboke duhovne nemoći. Nigdje se obrazovanju imama u muslimanskom svijetu ne posvećuje dovoljna pažnja, otuda je ono – ukoliko se posmatra sa staništa pedagoških standarda, kvaliteta kurikuluma, nivoa razvijanog senzibiliteta za potrebe aktuelnog života, vlastitog vremena, svijeta i čovjeka u njemu, kompetencija koje se stiču i sl. – sasvim nedovoljno. Imajući rečeno na umu, sasvim opravdano se nada je pitanje: šta danas zapravo imam

jeste i da li je on uopće više moguć, na način da ispunjava svoju zadaću u modernom svijetu i opravdava smisao svoga bivanja u njemu?

Da bi se, imajući na umu naš bosanskohercegovački i evropski kontekst, pitanje imama i njegov institucionalni značaj i, posebno, njegovo savremeno obrazovanje moglo valjano tretirati neophodno ga je staviti u samo središte interesa Islamske zajednice, na način da mu ona pristupa cjelovito, sustavno i sa najvišim stepenom posvećenosti i odgovornosti, pri tome sabirući, pokrećući i stavljajući na raspolaganje svoje najstasalije kreativne snage. Ovo je danas njena najvažnija, moglo bi se reći i najurgentnija, zadaća.¹

Imajući na umu dosegnute intelektualne kapacitete i realne mogućnosti Islamske zajednice u domeni razvoja vjerskih nauka i obrazovanja, kao i činjenicu da je Bosna i Hercegovina evropska zemlja i da, u širem smislu, pripada evropskom društvenom i kulturnom prostoru, moglo bi se reći i njenom općem povijesnom telosu, akademsko obrazovanje imama za rad u našim džematima koji su, u proteklih nekoliko decenija, nastali u Evropi treba bezuslovno biti organizirano na našim fakultetima, sa mogućim afilijacijama u nekoj od evropskih zemalja, poput Austrije i SR Njemačke.

Da bi se osigurale neke od ključnih pretpostavki za privlačan, dovoljno kredibilan, savremen i perspektivno uspješan studijski program za imame, sa posebnim smjerom za obrazovanje imama za evropski kontekst neophodno bi bilo poduzeti nekoliko prethodnih koraka. Ovdje navodimo tek neke:

- Hrabro napraviti odmak od potrošenih i beživotnih paradigmi obrazovanja, kakve su nažalost danas na djelu i kreirati, u kuhnovskom smislu riječi, novu paradigmu na kojoj

bi bilo moguće zasnovati kredibilan, savremen i fleksibilan studij koji bi bio u stanju odgovoriti na već danas urgentnu potrebu za obrazovanjem imama-lidera za XXI stoljeće;

- Rehabilitirati osobu imama i na novoj savremenoj matrici afirmirati njegovu duhovnu i moralnu, učiteljsku i misijsku ulogu, pri tome imajući na umu korjenito promijenjenu situaciju vremena, nove društvene, povijesne i kulturne okolnosti ne samo u našoj zemlji Bosni i Hercegovini i okruženju, nego i u Evropi, zapadnom i muslimanskom svijetu;
- U strukturama Islamske zajednice instituciji imama i njegovoj osobi osigurati mjesto i izboriti značaj koji im izvorno pripada. Imam bi morao ne samo verbalno i formalno, nego stvarno i suštinski biti osna osoba Islamske zajednice i najvažniji činilac njenog socio-kulturnog, duhovnog i vjerskog života;
- Osvijestiti fundamentalnu ulogu imama u životu današnjeg muslimana i njegov duhovni i moralni odgoj, za Islamsku zajednicu i posebno za džemat, kao njenu temeljnu mikrojedinicu, čija kultura življenja i međusobnih odnosa u njemu najviše ovise o imamu; džemat je u osnovi onakav kakav je imam u njemu;
- Interes za imamski studij i kvalitet kandidata koji se na njega upisuju, neposredno je određen stvarnim mjestom imama u Islamskoj zajednici i materijalnim vrednovanjem njegovog rada, javnom percepcijom koja se o njemu oblikuje, njegovim ekonomskim i socijalnim statusom. U dobu u kojem se sve mjeri kvantitativnim

kriterijima, zapravo kriterijem *imati*, a ne *znati* i (čudoredno) *biti*, teško je zadobiti uvažavanje drugih, priskrbiti osnovno dostojanstvo i samopoštovanje ukoliko imate nizak ekonomski i socijalni status i niste u stanju riješiti osnovna životna pitanja. Stoga je nužno na referentan pravedan i sistemski uređen način riješiti pitanje plata imama. Ona mora biti adekvatna onome što imam odista treba biti i odraziti stav njegovog uvažavanja i visokog poštovanja onoga što radi. Osobito je važno imati pravedan i osjetljiv odnos prema imamima koji rade u teškim uslovima i rizičnim područjima, u malim, uništenim ili tek uspostavljenim džematima kakvih ima mnogo u našoj dijaspori, međžlisima Hercegovine i osobito u RS-u. Prema ovom kriteriju imam u Rudom, Stocu ili Bosanskoj Dubici mogao bi imati veću platu od imama npr. u Sarajevu ili Mostaru;

- Da bi se na studijski odsjek za obrazovanje imama upisali kvalitetni kandidati potrebno je za tako što osigurati pretpostavke već u obrazovnoj dispoziciji naših medresa. U tom pogledu bi se trebali kreirati uslovi koji bi omogućili da se u Gazi Husrev-begovoj medresi ili u dvije najrepresentativnije medrese – čija nas tradicija uspješnog odgoja i vjerskog obrazovanja posebno oslovljava – oforme prema načelu izvrsnosti odjeljenja (najviše dva) u koja bi se, u skladu sa pažljivo izgrađenim kriterijima, primali najbolji učenici (inteligentni, komunikativni, humano i socijalno senzibilni, otvoreni za nova saznanja i spremni da uče). Za njihov

¹ Autor ovog teksta, kao voditelj tima za izradu *Strategije razvoja visokog obrazovanja i naučnoistraživačkog rada Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini u periodu*

od 2014. do 2024. godine, neposredno je doprinio da se pitanju obrazovanja našeg imama i, posebno, imama za Evropu – zasnovanom na novoj paradigmi

– posveti značajnija pažnja te da bude, bar po *slovu*, u središtu strateških planiranja Islamske zajednice kada je riječ o njenom visokom obrazovanju.

odgoj i obrazovanje trebali bi se osigurati uslovi koji bi zadovoljavali najviše srednjoškolske standarde, za njih osobito pažljivo odabrani nastavnici, odgajatelji i duhovni učitelji, savremeni, dobro izbalansirani i kompetentno osmišljeni kurikulumi. Učenici bi dolazili iz naših najuzoritijih porodica i ne samo iz Bosne i Hercegovine. Svake godine bi se primao dovoljan broj kandidat iz Hrvatske, Sandžaka, Slovenije i ostalih zemalja okruženja i, posebno, iz Evrope i drugih zapadnih zemalja i oni bi se, nakon što bi završili medresu, upisivali na studijski smjer za obrazovanje evropskog imama i bili budući imami-lideri, glavni imami, muderisi i muf-tije u Evropi. Svakom učeniku bi bila osigurana stipendija iz fonda osnovanog isključivo za njihovo školovanje. Ovi učenici, nakon što bi okončali svoje srednjoškolsko obrazovanje po programu zasnovanom na modelu izvrsnosti, upisivali bi se, iako ne nužno, na studij za obrazovanje imame, sa otvorenim perspektivama da oni koji budu najbolji među njima mogu napredovati u hijerarhiji Islamske zajednice do najviših pozicija, ali nakon što svoje

sposobnosti i kompetencije, odanost učiteljstvu i zadaći odgoja te spremnost konstruktivnom služenju Islamskoj zajednici potvrde tokom višegodišnjeg imamskog rada;

- Definirati, prema relevantnim standardima, kompetencije imama i njegov kompetencijski profil. Nove okolnosti, drukčiji svjetovi, kulture i društveni odnosi stavljaju imame pred mnoštvo novih izazova i postavljaju mu zahtjeve, na koje on neće moći odgovoriti ukoliko nije tokom studija stekao neke ključne kompetencije.² Imam koji osim teoloških kompetencija ili stečenih znanja iz područja vjerskih znanosti, ne posjeduje i opću kulturu te nije sposoban uspješno komunicirati ne samo sa članovima vlastite zajednice i unutar nje, nego i sa drugim i izvan nje, sa pripadnicima drugih religija i drukčijih pogleda na svijet, sa predstavnicima društvene zajednice i struktura vlasti, sa članovima kulturne i intelektualne zajednice, koji ne poznaje kulturu i jezik zemlje u kojoj radi i njime tečno ne govori, koji nije upoznao zakone, pravila ponašanja i pravni sistem zemlje u kojoj jeste, koji ne vlada sposobnostima okupljanja naših ljudi i harmoniziranja odnosa među

njima, koji ne zna saradnički se odnositi prema njima i uvažavati ih u onome što oni jesu, s njima razgovarati, dogovarati se i zajedno činiti, sabirući ih tako u zajednicu (džema'at) kao u njihov sigurni dom, danas ne može biti uspješan imam u Evropi. Ove i slične kompetencije imami ne mogu sticati tek kada dođu u neku od evropskih ili zapadnih zemalja i počnu raditi u džematu. Oni te kompetencije, bar u njihovim temeljnim oblicima i kapacitetu, trebaju ranije steći, na svom studiju. Stoga njihovi studijski programi trebaju biti tako dizajnirani i nastavnici osposobljeni, da im se takvo što može ponuditi.

Kompetencije imama nisu statične, ni jednostavne kategorije, već dinamične i pred trajnom potrebom za osavremenjavanje i transformaciju u skladu sa novim potrebama, okolnostima i neposrednim izazovima. Neke od njih se – poput kompetencija savremenog razumijevanja islama i razvijanja kritičkog mišljenja, upravljanja konfliktima i njihovog rješavanja, komunikacijskih, dijaloških, informatičkih i kognitivnih kompetencija – kontinuirano trebaju transformirati, nadopunjavati, sadržajno obogaćivati,

² Kompetencije se uglavnom definiraju kao složena kombinacija znanja, vještina i stavova potrebnih za izvršavanje specifične aktivnosti koja vodi do rezultata. Osobito je važno posjedovati ključne, odnosno generičke ili transferzalne kompetencije. Ključne kompetencije su prenosivi multifunkcionalni sklop znanja, vještina, nadarenosti i stavova koje su potrebni svakom čovjeku kao pretpostavka njegove lične ostvarenosti, društvene integriranosti i uspješnog obavljanja svog profesionalnog posla. Odnose se na bolju sposobnost, upravljanje vlastitim učenjem, kulturu učenja, na društvene i međuljudske odnose, komunikaciju, motivaciju, razvijanje kritičkog mišljenja, kreativnost, inicijativnost, sposobnost analize i vrednovanja, prepoznavanja problema i njihovog rješavanja te

donošenje ključnih odluka. Posjedovanje kompetencija je svojevršno svjedočanstvo o stepenu razvoja ljudske osobe i dimenzijama njene ostvarenosti. Naravno, kompetencije je potrebno kontinuirano razvijati i upotpunjavati. Evropska unija, koja (stalno) učenje i znanje smatra najvećom vlastitom prednošću u globalnoj konkurenciji, u svojim dokumentima iz 2006. godine, definirala je nekoliko temeljnih kompetencija poput vještina komuniciranja na vlastitom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, vladanje matematičkim znanjima i osnovama nauke i tehnologije, digitalne kompetencije, naučiti učiti, društvene i građanske kompetencije, smisla za inicijativu i poduzetništvo, kulturne osviještenosti i njene individualne i društvene prezentnost. Pri definiranju kompetencija

savremenih imama potrebno je, *mutatis mutandis*, uvažiti navedene kompetencije i, u mjeri u kojoj je to moguće, uključiti ih u izgradnju njihovog kompetencijskog profila. (Vidi npr. J. O. Greene, Models of adult communication skills acquisition: Practice and the course of performance improvement, u: Greene, J. O., Burleson, B. R. (ur.): *Handbook of communication and social interaction skills*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah – New Jersey, 2003, pp. 51-91.; Seema Sanghi, *The Handbook of Competency Mapping: Understanding, Designing and Implementing Competency Models in Organizations*, SAGE Publications Ltd, London, 2007.; Jr. Spencer, Lyle M., Signe M. Spencer: *Competence at Work: Models for Superior Performance*, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1993.)

usavršavati i biti prepuštene, kao svojevršnom testu provjere, stalnoj interakciji.

Jedna od ključnih kompetencija savremeno obrazovanog imama jeste *učiti učiti*, odnosno posjedovati kulturu (stalnog) učenja. Naše doba i religijske prakse koje su mu svojstvene i, naročito, duhovna situacija današnjeg muslimanskog čovjeka i pozicija džemata u okolnostima koje mu nisu sklone, trebaju imama koji će stalno učiti, senzibilizirati se i sticati potrebne kompetencije, unapređivati sebe kao čovjeka i odgajatelja, kao (duhovnu i moralnu) osobu i posvećenika svome poslu, kako bi bio sposoban ispuniti zadaću imama u *konkretnoj sadašnjosti*. Jer imam je tu ne da se (samo) miri sa situacijama kakve jesu nego i da ih – u domeni svoga djelovanja u džematu i u granicama mogućeg – mijenja i da tako svoga vjernika i svoju mikrozajednicu čini boljim i društveno prepoznatim. Stoga bi student koji se priprema za imama nezostavno trebao tokom studija razviti kulturu permanentnog učenja i usvojiti metode koje će mu to omogućiti. U protivnom će mnoga znanja i vještine koje je ranije stekao biti prevladani, vremenom se stereotipizirati i postajati prepreka u njegovom radu. Stalno učenje, osvježavanje stečenih i sticanje novih kompetencija osim što se nahodi u hadiskim nautcima Poslanika islama s.a.w.s. danas je gotovo postao pedagoški mainstream u evropskom prostoru obrazovanja.

Ipak, najvažniji oblik permanentnog obrazovanja je samoobrazovanje. Samoobrazovanje, koje pripada najvažnijim dimenzijama fundamentalne

kulture čovjeka, u ukupnoj strukturi (istinskog) obrazovanja ima ontološki značaj jer ono ustvari utemeljuje cjelinu njegove ljudske osobe, te bi trebalo biti jedna od neprepoznatljivijih karakteristika kulture današnjeg imama, osobito onog koji radi u društvima u kojima se znanje cijeni kao najveće bogatstvo i koje jeste krunska vrijednost. Prema nekim, filozofsko utemeljenim teorijama obrazovanja, obrazovanje koje stičemo u školama i na fakultetima zapravo i nije obrazovanje u stvarnom smislu tog pojma. Ono je u stvari *izobrazba* koja može dosegnuti tek do poluobrazovanosti ili čak – ukoliko bismo ga posmatrali iz horizonta mišljenja nekih od najmjerodavnijih kritičara bolonjskog modela obrazovanja kao što je Konrad P. Liessmann – čovjeka zadržava u statusu neobrazovanosti.³ Prema njemačkom filozofu obrazovanja Peteru Bieriu: "Obrazovanje je nešto što ljudi čine sa sobom i za sebe: obrazuje se samoga sebe. Izobrazavati nas mogu drugi, dok obrazovati može svatko samo samoga sebe. To nije puka igra riječi. Doista se obrazovati nešto je sasvim drugo nego biti izobrazen. Izobrazbu prolazimo s ciljem da bi nešto mogli. Tomu nasuprot, kada se obrazujemo, radimo na tome da nešto postanemo – nastojimo biti u svijetu na određen način."⁴

Prilog razmišljanju o kreiranju studijskog programa:

Obrazovanje imama za Evropu

Svaka kredibilna, vjerodostojna i odgovorna religijska zajednica sa razvijenom osjetljivošću za svoje potreba i potrebe svoje vjere, nje-ne misije i vremena u kojem djeluje

ima naročito važne, urgentne i neodgodive zadaće, koje zapravo i čine njen temeljni *raison d'être*. One su samo njoj, u određenom povijesnom trenutku dodijeljene, i samo ih ona može, ovdje i sada, ispuniti. Zajednice koje ne prepoznaju takve svoje zadaće i propuste da ih ispune ostavit će duboke i žalosne tragove svoje zaludnosti, neodgovornosti i nemara, također i nedoraslosti vremenu kojem su pripadale.

Kada je riječ o obrazovanju, Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini se nalazi u povijesno *iznimnom momentumu*. Nikada joj, od kako je uspostavljena potkraj XIX stoljeća, nisu darivane ovako značajne i tako potentne mogućnosti, čije ostvarenje ovisi isključivo o njenoj volji i njenim snagama. Ona danas ima rijetku i, moglo bi se reći, osobito važnu zadaću da se sa posebnom odgovornošću i svim raspoloživim kapacitetima posveti savremenom i na novoj paradigmi zasnovanom odgoju i obrazovanju imama, pri čemu bi poseban fokus trebao biti na odgoju i obrazovanju imama za zemlje Evropske unije i zapadnog svijeta. Stanovita svijest o ovoj zadaći i o neodgodivoj potrebi njenog ispunjenja već je nagoviještena u *Strategiji razvoja visokog obrazovanja i naučnoistraživačkog rada Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*.

Bosanskohercegovački muslimani – kao autohton evropski narod i mjerodavni baštinici dvaju velikih svjetskih kultura, kulture Orijenta i kulture Okcidenta – trebaju imama za evropski kontekst i naše (post) moderno doba, koji će biti otvorenog duha, svestrano i savremeno obrazovan, autentičnog islamskog ethosa, relevantnog kompetencijskog profila, aktuelnog i primjenljivog znanja, vjerodostojnog duhovno-vjerskog kredibiliteta, kulturno prefinjen i društveno senzibilan. Da bi takav imam konačno bio moguć potrebno je, urgentno i potpuno odgovorno, kreirati studijski program za njegovo

³ Vidi npr. Konrad Paul Liessmann, *Theorie der Unbildung: Die Irrtümer der Wissensgesellschaft*, Piper, München, 2008.

⁴ Citirano prema: Konrad Paul Liessmann, Posljednja zadaća našeg opstanaka, u: Damir Barbarić (prir.), Čemu

obrazovanje: Razmatranja o budućnosti sveučilišta, Matica hrvatska, Zagreb 2011, str. 108.

obrazovanje, a to je moguće – kako je ranije naznačeno – samo na novoj, savremenoj paradigmi, sposobnoj da anticipira lik imama XXI stoljeće i učini ga mogućim.

Proces obrazovanja imama ne bi se smio odvijati daleko od realnih društvenih okolnosti i životnog svakodnevlja, bez senzibiliteta za potrebe današnjeg čovjeka i modernog doba, bez uvažavanja složenih realnosti džemata i osnovnih zadaća Islamske zajednice. Stoga je nužno studijski program kreirati savremeno, aktuelno i aplikabilno, a to znači i osjetljivo, fleksibilno, primjenljivo u stvarnom životu i konkretnim okolnostima i po principu otvorenog kurikula. Studijski programi bi trebali osposobiti studente da se pripreme za susret sa kompleksnom i brzo mijenjajućom stvarnošću svijeta u kojem žive, sa realnim problemima koji ih čekaju u njihovoj neposrednoj praksi, za kreativno suočavanje sa zadacima džemata i odgovornostima koje trebaju preuzeti, uključujući i one koje će ih oslovljavati iz šire društvene i kulturne zajednice u kojoj će raditi kao imami.

Studij za obrazovanje imama za evropski kontekst bio bi više strukovni nego akademski, usmjeren savladavanju aplikativnih znanja i vještina, senzibilan za praktične vjerske, duhovne, kulturne i društvene potrebe muslimanskog vjernika i Islamske zajednice, te za njihove bosanskohercegovačke i evropske posebnosti. No, on bi, po naravi stvari, nužno trebao zadržati i svoj naučno-humanistički karakter. Budući da bi studij trebao biti zasnovan na binarnom modelu sa fokusom na primijenjenim znanjima on bi primarno odgovarao na zahtjeve struke, a ne nauke; razvijao bi prije svega funkcionalna znanja, vještine te opšte i profesionalne kompetencije, osobito one generičke.

Studijski kurikulumi bi trebali imali dvopredmetnu strukturu i, naravno, zasnovani na ishodima učenja. Tako bi se sa studijem za imame, u sardnji sa drugim fakultetima Sarajevskog univerziteta, istovremeno realizirao npr. studij medija (mediologije), odnosno

studij psihologije, historije, bosanskog jezika i književnosti ili pak, perspektivno gledajući, studij komunikologije, komparativnog prava, politike i međunarodnih odnosa, što bi bitno povećalo kompetencije budućih imama i proširilo njihove intelektualne horizonte, osposobilo ih za uspješnu *misiju u svijetu* i eventualno im omogućilo alternativno zapošljavanje u drugim institucijama. Studij bi, u skladu sa osnovnom shemom bolonjskih ciklusa, trebao trajati četiri do šest godina, s tim da bi počev od petog semestra, trebao imati posebne smjerove za obrazovanje imama koji bi radili u dijaspori, za njemačko, englesko i eventualno francusko govorno područje. Fokus studija na ovim smjerovima trebao bi biti na povijesti, kulturi i geopolitici zapadno-evropskih zemalja, njihovim društvenim i pravnim sistemima, filozofiji evropskih integracija i Evropskoj uniji, te na usavršavanju njemačkog, odnosno engleskog ili francuskog jezika. U skladu s tim, studenti bi trebali najmanje jedan semestar provesti – kako bi neposredno upoznali džemat, susreli se sa njegovom organizacijom i načinom funkcioniranja, te stekli osnovna iskustva praktičnog djelovanja u njemu – na hospitovanju u džematima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Sloveniji i Sandžaku, odnosno u onim zemljama zapadno-evropskog svijeta u kojima postoje naše zajednice. Džemate bi prethodno, u saradnji sa Vjerskoprosvjetoj službom Rijasetu, muftijstvima i medžlisima u koje bi studenti dolazili, trebao odabrati menadžment studijskog programa za obrazovanje imama. Svaki student koji bi bio upućen u džemat trebao bi biti vođen mentorom-profesorom i komentorom-imamom, koji bi bio dokazano uspješan imam, odgovoran i visokih kompetencija. Odabrani bi imam trebao prethodno biti pripremljen za mentorstvo u sklopu programa koji bi bio za tu potrebu posebno kreiran. Studenti koji bi imali hospitovanje van Bosne i Hercegovine i područja južnoslavenskih jezika (npr. u Njemačkoj, Austriji, Švicarskoj, Kanadi, Australiji, Engleskoj, SAD

itd.) trebali bi biti dodatno uključeni u programe usavršavanja njemačkog ili engleskog jezika, odnosno stranog jezika studijskog smjera za koji su se opredijelili.

Na studiju bi se posebna pažnja trebala posvetiti izučavanju arapskog jezika i mjerodavnih fundamentalnih tekstova iz područja našeg hanefijskog fikha, akaida, tefsirski i hadiski nauka. Stoga bi se u sklopu programa mobilnosti studenata trebao osigurati boravak svakom studentu na nekom od partnerskih univerziteta u muslimanskim zemljama arapskog govornog područja.

Osim sticanja znanja obrazovanje imama danas zahtijeva i usvajanje visokih standarda etičkog ponašanja, tolerancije, ljudske i profesionalne odgovornosti, kulture komunikacije, dijaloga i uvažavanja drugog u sistemu vlastitih referenci čime ovaj studij uz didaktičko-naučnu zadobiva i naglašeniju humanističku dimenziju. Bez ove dimenzije naučena znanja i stečene kompetencije bi, u kontekstu ovakovrsnog obrazovanja, postali prazni i izgubili bi svoju vjerodostojnost.

Imajući na umu da budućem imamu nije moguće osigurati sve *pastoralne*, profesionalno i životno važne sposobnosti u sklopu univerzitetskog obrazovanja on je, i u tom pogledu, nužno upućen na stalno učenje i sticanje novih znanja kao neizostavnoj pretpostavci njegovog daljnjeg razvoja, usavršavanja i obrazovnog osavremenjivanja, a što je danas omogućeno sistemom cjeloživotnog učenja. Kao dio programa učenja nakon redovnog studija imamima bi trebalo ponuditi i prilagođene programe tipa *e-learninga* i *distance learninga* čime bi im se omogućila nova vrsta komunikacijskog kanala posredstvom kojeg bi se, u saradnji sa svojim profesorima sa redovnih studija, odvijalo njihovo dodatno obrazovanje ali i kreirala platforma za zajedničko učešće u rješavanju nekih urgentnih pitanja stručne naravi i, možda, novonastalih problema koje imami u dijaspori teško mogu sami, ili snagama koje su im neposredno na raspolaganju, na odgovarajući način riješiti.

Umjesto zaključka

Ovaj rad je u osnovi propedeutička skica koji više (teorijski) identifikira problem i naznačava moguće pravce njegovog rješavanja, postavlja – u vezi s njim – neka

bitna pitanja, i pokušava definirati ključne premise za odgovore na njih. On želi prizvati, nadam se i nagovijestiti, temeljit i obuhvatan naučno-istraživački zahvat u temu savremenog imama i njegovog, na

novoj paradigmi zasnovanog obrazovanja, što bi trebao biti projekat timova sastavljenih od naših najkompetentnijih stručnjaka različitih, mada temeljno komplementarnih, praksi i profila obrazovanja.

Literatura

- Al-Attas, Syed Muhammad al-Naqib: *Aims and objectives of Islamic education*, King Abdulaziz University, Jeddah, 1979.
- Barbarić, Damir (prir.): *Čemu obrazovanje: Razmatranja o budućnosti sveučilišta*, Matica hrvatska, Zagreb 2011.
- Isanović, Nusret (prir.): *Strategija razvoja visokog obrazovanja i naučno-istraživačkog rada Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini u periodu od 2014. do 2024.*, El-Kalem, Sarajevo, 2016.
- Liessmann, Konrad Paul: *Theorie der Unbildung: Die Irrtümer der Wissensgesellschaft*, Piper, München, 2008.
- Miliša, Zlatko, Mirela Tolić: "Križa odgoja i ekspanzija suvremenih ovisnosti", *Medianali*, 4 (8/2010), str. 135-164.
- Sanghi, Seema: *The Handbook of Competency Mapping: Understanding, Designing and Implementing Competency Models in Organizations*, SAGE Publications Ltd, London, 2007.
- Spencer Jr., Lyle M., Signe M. Spencer: *Competence at Work: Models for Superior Performance*, John Wiley & Sons, Inc., New York, 1993.
- Greene, J. O.: *Models of adult communication skills acquisition: Practice and the course of performance improvement*, u: Greene, J. O., Burleson, B. R. (ur.): *Handbook of communication and social interaction skills*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, 2003, pp. 51-91.

الموجز

الحاجة إلى تغيير النموذج في فهم الإمام وتعليمه
(تعليم الإمام للسياق الأوروبي)

نصرت إيسانوفيتش

من أهم وظائف المجتمع الأكاديمي (داخل المشيخة الإسلامية) اليوم العمل المنهجي على إعادة تأهيل وظيفة الإمام وشخصيته، والتوقف عن ابتذال دوره وتفريغه من المضمون، وعن الاستمرار في هدم هويته، ثم العمل على تأهيل الإمام لأداء رسالته التعليمية والرعية في عصرنا الذي وصل مرحلة ما بعد الحداثة، مع التركيز الخاص على تأهيل الإمام للسياق الأوروبي. ولا يمكن تحقيق ذلك إلا بمقاربة تعليم الإمام القائمة على الطرق العصرية والنماذج الجديدة. يناقش البحث عدة افتراضات ينبغي استيفاؤها حتى يصبح تعليم الإمام الجيد والمثمر والحديث أمراً ممكناً، كما يعرض أفكاراً حول بعض الأشكال لتصميم برنامج دراسي قابل للتطبيق لتعليم "الإمام الأوروبي".

الكلمات الرئيسية: الإمام، تعليم الإمام، السياق الأوروبي، العصرية، الأهلية، التعليم مدى الحياة.

Summary

THE NECESSITY FOR CHANGING THE PARADIGM FOR UNDERSTANDING THE ROLE OF AN IMAM AND THE EDUCATION FOR IMAMS (Educating Imams for the European Context)

Nusret Isanović

Systematic engagement in rehabilitating the institution of imam is presently imposed as one of the most significant tasks of intellectual community (within the Islamic community). It would include prevention of further derision of the role of imam, prevention of further deconstruction of his identity and providing appropriate schooling for imams that would enable them to fulfil their teaching and pastoral mission in our post-modern society, with a special accent upon equipping imams for the European context. Such endeavour is not accomplishable without a proper approach to education of imams that is based upon contemporary methods and upon a new paradigm. This article reflects upon some pre-conditions that need to be met in order to make education productive, of good quality and in line with contemporary issues. It also offers some thoughts for creating a prospective study programme for educating a "European imam".

Key words: imam, education of imams, European context, competencies, life-long education